

POSTANOWIENIE

18 grudnia 2024 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Roman Trzaskowski

na posiedzeniu niejawnym 18 grudnia 2024 r. w Warszawie
w sprawie z powództwa A.P. i B.P.
przeciwko Bank AG (S.A.) w W.
o ustalenie i o zapłatę,
na skutek skargi kasacyjnej Bank AG (S.A.) w W.
od wyroku Sądu Apelacyjnego w Gdańsku
z 18 lipca 2023 r., I ACa 1111/22,

- 1. odmawia przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania;**
- 2. zasądza od skarżącego na rzecz powodów, tytułem zwrotu kosztów postępowania kasacyjnego, kwotę 2 700 (dwa tysiące siedemset) zł z odsetkami wynikającymi z art. 98 §1¹ k.p.c. za czas po upływie tygodnia od dnia doręczenia orzeczenia zobowiązanemu do dnia zapłaty.**

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 18 lipca 2023 r. Sąd Apelacyjny w Gdańsku oddalił apelację pozwanego Banku od wyroku Sądu Okręgowego w Elblągu z dnia 27 maja 2022 r., ustalającego nieistnienie stosunku prawnego wynikającego z bliżej oznaczonej umowy kredytu zawartej w dniu 16 maja 2008 r. oraz zasądzającego od pozwanego Banku na rzecz powodów kwotę 96.382,26 zł z odsetkami ustawowymi za opóźnienie od dnia 8 września 2021 r. do dnia zapłaty.

W skardze kasacyjnej, w uzasadnieniu wniosku o jej przyjęcie do rozpoznania, pozwany wskazał przyczyny kasacyjne określone w art. 398⁹ § 1 pkt 1 i 2 k.p.c. Jego zdaniem w sprawie istnieje potrzeba wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości i wywołujących rozbieżności w orzecznictwie, tj. art. 4 ust. 2 i art. 6 ust. 1 Dyrektywy 93/13, art. 65 k.c., art. 354 k.c., art. 358 § 2 k.c., art. 385¹ § 1 i 2 k.c., art. 385² k.c., art. 69 ust. 3 Prawa bankowego, art. 189 k.p.c. oraz art. 496 w związku z art. 497 k.c.

W ocenie skarżącego w sprawie wystąpiły również istotne zagadnienia prawne, wyrażające się w następujących pytaniach:

1) czy w przypadku uznania w wyniku kontroli incydentalnej obecnych w umowie o kredyt denominowany kursem waluty obcej klauzul spreadowych nieokreślających głównego przedmiotu umowy za niedozwolone (nieuczciwe) warunki umowne, prawidłowym jest uznanie umowy za nieważną w całości, skoro klauzule ryzyka walutowego, określające - zgodnie z jednolitym orzecznictwem Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej - główny przedmiot tej umowy, nie stanowią niedozwolonych (nieuczciwych) warunków umownych?;

2) czy w przypadku uznania w wyniku kontroli incydentalnej obecnych w umowie o kredyt indeksowany do waluty obcej klauzul odnoszących się do indeksacji kredytu kursem waluty obcej za niedozwolone (nieuczciwe) warunki umowne i w konsekwencji przyjęcia upadku umowy jako konsekwencji wyeliminowania z niej mechanizmu indeksacji, kierując się zasadą utrzymania umowy w mocy oraz mając na uwadze postulat przywrócenia sytuacji prawnej i faktycznej konsumenta, w jakiej znajdowałby się on w przypadku braku nieuczciwych warunków umownych, prawidłowe jest odwołanie się, jako do podstawy dla określenia oprocentowania zobowiązań kredytowych wyrażonych w walucie polskiej, do stawki referencyjnej WIBOR, skoro w umowie wiążącej strony stawka ta występuje i jest ona definiowana jako odnosząca się do kredytów nieindeksowanych, wyrażonych w walucie polskiej?;

3) czy wobec umożliwienia kredytobiorcom posiadającym kredyty denominowane lub indeksowane do waluty innej niż waluta polska dokonywania spłaty rat kapitałowo- odsetkowych oraz dokonania przedterminowej spłaty pełnej

lub częściowej kwoty kredytu bezpośrednio w tej walucie na podstawie art. 69 ust. 3 Prawa bankowego, wzięwszy pod uwagę aksjomat racjonalności krajowego ustawodawcy, uzasadnione jest przyjęcie, że kredyty denominowane lub indeksowane do waluty innej niż waluta polska są kredytami udzielonymi w złotych polskich, skoro dokonanie przez kredytobiorcę spłaty raty kapitałowo-odsetkowej albo dokonanie przedterminowej spłaty pełnej lub częściowej kwoty kredytu bezpośrednio w walucie, do której denominowany lub indeksowany jest kredyt, prowadzi do skutecznego spełnienia świadczenia wynikającego ze stosunku zobowiązaniowego w postaci umowy kredytu oraz zaspokojenia wierzyciela w osobie kredytodawcy, bez konieczności dokonywania jakichkolwiek przeliczeń bądź innych operacji walutowych wpłacanych przez kredytobiorcę środków w walucie innej, niż waluta krajowa?

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Z art. 398¹ § 1 k.p.c. wynika, że skarga kasacyjna przysługuje co do zasady od prawomocnych orzeczeń sądów drugiej instancji, a więc orzeczeń wieńczących dwuinstancyjne postępowanie sądowe, w którym sądy obu instancji dysponują pełną kognicją w zakresie faktów i dowodów. Jednakże zgodnie z art. 398⁹ § 1 k.p.c. Sąd Najwyższy przyjmuje skargę kasacyjną do rozpoznania tylko wtedy, gdy w sprawie występuje istotne zagadnienie prawne, istnieje potrzeba wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów, zachodzi nieważność postępowania lub skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona. W zamyśle ustawodawcy skarga kasacyjna stanowi zatem nadzwyczajny środek zaskarżenia, którego rozpoznanie przez Sąd Najwyższy musi być uzasadnione względami o szczególnej doniosłości, wykraczającymi poza indywidualny interes skarżącego, a mającymi swoje źródło w interesie publicznym, w szczególności przez zapewnienie jednolitej wykładni i stosowania prawa. Wyłączną podstawą oceny pod kątem przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania są wskazane w niej przyczyny kasacyjne wraz z uzasadnieniem (art. 398⁴ § 2 k.p.c.).

Zgodnie z utrwalonym stanowiskiem Sądu Najwyższego, skarżący, który jako uzasadnienie wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania wskazał

przyczynę określoną w art. 398⁹ § 1 pkt 1 k.p.c., powinien odpowiednio sformułować zagadnienie prawne, wskazać przepisy prawa, na których tle zagadnienie się wyłoniło oraz przedstawić argumentację jurydyczną uzasadniającą możliwość rozbieżnych ocen prawnych oraz świadczącą o istotności tego zagadnienia (zob. np. postanowienia Sądu Najwyższego: z 10 maja 2001 r., II CZ 35/01, OSNC 2002, Nr 1, poz. 11; z 2 grudnia 2014 r., II CSK 376/14, niepubl.; z 9 kwietnia 2015 r., V CSK 547/14, niepubl.). Zagadnienie jest istotne, jeżeli jego rozstrzygnięcie ma znaczenie dla ukierunkowania praktyki sądowej i rozstrzygnięcia sprawy, w której zagadnienie powstało (zob. np. postanowienie Sądu Najwyższego z 18 września 2012 r., II CSK 180/12, niepubl. oraz z 2 grudnia 2014 r., II CSK 376/14, niepubl.), wywołuje poważne wątpliwości, a zarazem nie było dotychczas rozstrzygnięte w judykaturze albo dotychczasowe orzecznictwo wymaga zmiany (zob. np. postanowienie Sądu Najwyższego z 24 sierpnia 2016 r., II CSK 94/16, niepubl.).

Powołanie się zaś na przyczynę kasacyjną przewidzianą w art. 398⁹ § 1 pkt 2 k.p.c. wymaga wykazania przez stronę skarżącą, że chodzi o wykładnię przepisów prawa, których treść i znaczenie nie zostały dostatecznie wyjaśnione w dotychczasowym orzecznictwie lub, że istnieje potrzeba zmiany ich dotychczasowej wykładni, podania, w drodze stosownego jurydycznego wywodu, na czym owe wątpliwości polegają, a także że mają one poważny oraz rzeczywisty charakter i ich rozstrzygnięcie wiąże się z rozpatrywaną sprawą i jest istotne z punktu widzenia wyniku postępowania oraz publicznoprawnych funkcji skargi kasacyjnej. Jeżeli podstawą wniosku w tym zakresie jest twierdzenie o występujących w orzecznictwie sądowym rozbieżnościach wynikających z dokonywania przez sądy różnej wykładni przepisu, konieczne jest wskazanie rozbieżnych orzeczeń, dokonanie ich analizy i wykazanie, że rozbieżność wynika z różnej wykładni przepisu (por.m.in. postanowienia z 15 października 2002 r., II CZ 102/02, niepubl.; z 28 marca 2007 r., II CSK 84/07, niepubl.; z 8 lipca 2008 r. I CSK 111/08, niepubl.; z 20 listopada 2015 r., III CSK 269/15, niepubl.; z 20 maja 2016 r., V CSK 692/15, niepubl.; z 3 sierpnia 2017 r., IV CSK 85/17, niepubl.; z 7 grudnia 2017 r., I CSK 499/17, niepubl.; z 26 kwietnia 2018 r., IV CSK 571/17, niepubl.).

Zagadnienia i wątpliwości interpretacyjne sformułowane przez pozwanego nie czynią zadość wskazanym wymaganiom.

Jego wątpliwości dotyczące wykładni art. 4 ust. 2 i art. 6 ust. 1 Dyrektywy 93/13, art. 65, art. 354, art. 358 § 2, art. 385¹ k.c., art. 385² k.c., oraz art. 69 ust. 3 Prawa bankowego sprowadzają się do odpowiedzi na pytanie, czy wobec wyodrębnienia w konstrukcji umowy kredytu hipotecznego odniesionego do waluty obcej klauzul ryzyka walutowego oraz klauzul spreadowych oraz ustalenia, że klauzule ryzyka walutowego określają główny przedmiot umowy kredytu, wchodzi w zakres stosowania art. 4 ust. 2 Dyrektywy 93/13 (oraz art. 385¹ § 1 zdanie drugie k.c.) i nie są poddawane ocenie przez pryzmat nieuczciwego (niedozwolonego) charakteru, jeżeli zostały sformułowane w sposób jednoznaczny, w razie jednoczesnego ustalenia, że obecne w umowie klauzule spreadowe stanowią nieuczciwe (niedozwolone) warunki umowne, sąd: (i) władny jest wyeliminować z łączącej strony umowy o kredyt zarówno klauzule ryzyka walutowego, jak i klauzule spreadowe, co prowadzi do przekształcenia zawartej przez strony umowy w kredyt złotowy oprocentowany według stawki referencyjnej właściwej dla waluty obcej, zaś w przypadku odpowiedzi negatywnej, (ii) władny jest odwołać się - w ramach procesu stosowania prawa - w miejsce uznanych za nieuczciwe postanowień umownych do: (a) bezwzględnie obowiązującej i bezpośrednio stosowanej normy prawa krajowego w postaci art. 69 ust. 3 Prawa bankowego, albo (b) wykładni oświadczeń woli stron stosunku umownego w myśl art. 65 k.c., albo (c) przepisu prawa krajowego o charakterze dyspozytywnym w postaci art. 358 § 2 k.c., mając na względzie realizację celu Dyrektywy 93/13, w szczególności jej art. 6 ust. 1, jakim jest przywrócenie równowagi między stronami umowy, co do zasady przy jednoczesnym utrzymaniu w mocy umowy jako całości, jak również przy uwzględnieniu domniemania uczciwości wynikającego z motywu trzynastego Dyrektywy 93/13, zgodnie z którym zakłada się, że obowiązujące w Państwach Członkowskich przepisy ustawowe i wykonawcze, które bezpośrednio lub pośrednio ustalają warunki umów konsumenckich, nie zawierają nieuczciwych warunków.

Jednakże wątpliwość ta – podobnie jak pierwsze i trzecie z zagadnień prawnych sformułowanych przez skarżącego - pomija, że kwestionując sporne

klauzule, Sąd odwoławczy zakwestionował również klauzulę ryzyka walutowego (według terminologii pozwanego). Jest to istotne, ponieważ w orzecznictwie Sądu Najwyższego - z odwołaniem do orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej – negatywnie ocenia się ponoszenie przez kredytobiorcę nieograniczonego (nieproporcjonalnego) ryzyka walutowego (por. zwłaszcza wyroki Sądu Najwyższego z dnia 13 maja 2022 r., II CSKP 464/22 i z dnia 25 października 2023 r., II CKSP 810/23, niepubl. oraz tam omówiony wyrok Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z dnia 10 czerwca 2021 r., C-776/19-C-782/19, BNP Paribas Personal Finance, pkt 99-103, teza).

Ponadto w nowszym orzecznictwie Sądu Najwyższego nie budzi już wątpliwości, że określenie wysokości należności obciążającej konsumenta z odwołaniem do tabel kursów ustalanych jednostronnie przez bank, bez wskazania obiektywnych kryteriów, jest nietransparentne, pozostawia pole do arbitralnego działania banku i w ten sposób obarcza kredytobiorcę nieprzewidywalnym ryzykiem oraz narusza równorzędność stron, w związku z czym jest niedopuszczalne (por. wyroki Sądu Najwyższego z 22 stycznia 2016 r., I CSK 1049/14, OSNC 2016, Nr 11, poz. 134, z 1 marca 2017 r., IV CSK 285/16, niepubl., z 19 września 2018 r., I CNP 39/17, niepubl., z 24 października 2018 r., II CSK 632/17, niepubl., z 13 grudnia 2018 r., V CSK 559/17, niepubl., z 27 lutego 2019 r., II CSK 19/18, niepubl., z 4 kwietnia 2019 r., III CSK 159/17, OSP 2019, z. 12, poz. 115, z 9 maja 2019 r., I CSK 242/18, niepubl., z 29 października 2019 r., IV CSK 309/18, niepubl., z 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18, Glosa 2020, nr 4, s. 67 i n., z 30 września 2020 r., I CSK 556/18, niepubl., z 24 lutego 2022 r., II CSKP 45/22, niepubl., z 13 maja 2022 r., II CSKP 464/22, niepubl., z 27 maja 2022 r., II CSKP 314/22, niepubl., z dnia 8 listopada 2022 r., II CSKP 674/22, niepubl., z dnia 25 lipca 2023 r., II CSKP 1487/22, niepubl., z dnia 25 października 2023 r., II CKSP 820/23, niepubl., z dnia 29 listopada 2023 r., II CSKP 1460/22, niepubl., z dnia 19 stycznia 2024 r., II CSKP 874/22, niepubl., z dnia 24 maja 2024 r., II CSKP 1560/22, niepubl. i z dnia 6 września 2024 r., II CSKP 1644/22, niepubl.).

Zapratywanie to znajduje potwierdzenie w orzecznictwie Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej, dotyczącym postanowień dyrektywy 93/13, a w szczególności w wyroku z dnia 18 listopada 2021 r., C-212/20, A. S.A., dotyczącym

postanowienia zastrzeżonego w umowie kredytu indeksowanego do franka szwajcarskiego przewidującego, że raty kredytu są wyrażone w walucie obcej i w dniu wymagalności pobierane są z rachunku bankowego kredytobiorcy, według kursu sprzedaży zgodnie z tabelą obowiązującą w banku na koniec dnia roboczego poprzedzającego dzień wymagalności raty spłaty kredytu (pkt 19). Przypominając, że przewidziane w art. 5 dyrektywy 93/13 wymaganie przejrzystości postanowień umownych musi podlegać wykładni rozszerzającej i nie może zostać zawężone do ich prostego i zrozumiałego charakteru pod względem formalnym i gramatycznym (pkt 41), Trybunał zwrócił tam uwagę, iż w przypadku spornej klauzuli indeksacyjnej problem dotyczy nie tyle jej jednoznaczności, ile niewskazania sposobów ustalania kursu wymiany stosowanego do obliczenia rat spłaty, gdyż nie precyzuje ona wszystkich czynników uwzględnianych przez bank w celu ustalenia kursu wymiany stosowanego przy obliczaniu rat spłaty kredytu hipotecznego (pkt 47-48). We wcześniejszym swym orzecznictwie zaś wyjaśnił, że dla poszanowania wymogu przejrzystości zasadnicze znaczenie ma kwestia, czy umowa kredytu przedstawia w sposób przejrzysty powód i szczególne cechy mechanizmu zamiany waluty obcej, a także stosunek pomiędzy tym mechanizmem a mechanizmem przewidzianym w innych warunkach umowy, tak aby konsument był w stanie zrozumieć, w oparciu o jednoznaczne i zrozumiałe kryteria, wpływające dla niego z tej umowy konsekwencje ekonomiczne (pkt 49). Istotne jest zatem to, czy w świetle całokształtu istotnych okoliczności faktycznych, w tym reklamy i informacji dostarczonych przez kredytodawcę w ramach negocjacji danej umowy kredytu, właściwie poinformowany oraz dostatecznie uważny i racjonalny przeciętny konsument może nie tylko dowiedzieć się o istnieniu wahań kursów wymiany ogólnie obserwowanych na rynku walutowym, ale również oszacować - potencjalnie istotne - konsekwencje ekonomiczne, jakie ma dla niego zastosowanie kursu sprzedaży przy obliczaniu rat kredytu, którymi zostanie ostatecznie obciążony, a w rezultacie także całkowity koszt zaciągniętego przez siebie kredytu (pkt 50). Wprawdzie Trybunał dostrzegł, że kurs wymiany zmienia się w długim okresie i w przypadku umowy kredytu indeksowanego do waluty obcej na okres 40 lat kredytodawca nie może przewidzieć zmiany obciążenia finansowego, jakie może pociągnąć za sobą mechanizm indeksacji przewidziany w umowie (pkt 51),

jednakże stwierdził, iż okoliczność ta nie może uzasadniać niewskazania w postanowieniach umowy oraz w ramach informacji dostarczonych przez przedsiębiorcę w trakcie negocjacji umowy kryteriów stosowanych przez bank w celu ustalenia kursu wymiany mającego zastosowanie do obliczania rat spłaty, co umożliwiłoby konsumentowi określenie w każdej chwili tego kursu wymiany (pkt 53). Konsument bowiem musi móc zrozumieć, do czego się zobowiązuje, zwłaszcza co do sposobu obliczenia rat spłaty kredytu, który zaciąga (pkt 54). W rezultacie Trybunał stwierdził, że art. 5 dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, iż treść klauzuli umowy kredytu zawartej między przedsiębiorcą a konsumentem ustalającej cenę zakupu i sprzedaży waluty obcej, do której kredyt jest indeksowany, powinna, na podstawie jasnych i zrozumiałych kryteriów, umożliwić właściwie poinformowanemu oraz dostatecznie uważnemu i racjonalnemu konsumentowi zrozumienie sposobu ustalania kursu wymiany waluty obcej stosowanego w celu obliczenia kwoty rat kredytu, w taki sposób, aby konsument miał możliwość w każdej chwili samodzielnie ustalić kurs wymiany stosowany przez przedsiębiorcę (pkt 55, teza). Przypominając również, że przestrzeganie wymagania transparentności postanowienia stanowi jeden z czynników, które sąd krajowy powinien wziąć pod uwagę przy dokonywaniu oceny abuzywności tego postanowienia na podstawie art. 3 ust. 1 tej dyrektywy 93/13 (pkt 58), Trybunał zasugerował, iż przedmiotowe postanowienie dotyczące indeksacji, niepozwalające konsumentowi na samodzielne określenie w każdej chwili kursu wymiany stosowanego przez przedsiębiorcę, ma abuzywny charakter (pkt 64). Zastrzegł przy tym, że badanie, czy istnieje znaczna nierównowaga wynikających z umowy praw i obowiązków stron ze szkodą dla konsumenta, nie może ograniczać się do ekonomicznej oceny o charakterze ilościowym, dokonywanej w oparciu o porównanie z jednej strony całkowitej kwoty transakcji będącej przedmiotem umowy, a z drugiej strony kosztów, które zgodnie z tym warunkiem obciążają konsumenta. Znacząca nierównowaga może bowiem wynikać z samego faktu wystarczająco poważnego naruszenia sytuacji prawnej, w której konsument, jako strona danej umowy, znajduje się na mocy właściwych przepisów krajowych, w postaci czy to ograniczenia treści praw, które zgodnie z rzeczonymi przepisami przysługują mu na podstawie tej umowy, czy to przeszkody w ich wykonywaniu, czy

też nałożenia na niego dodatkowego obowiązku, którego nie przewidują normy krajowe” (pkt 65-66; por. też np. wyroki Trybunału z dnia 27 stycznia 2021 r., C-229/19 i C-289/19, *Dexia Nederland*, pkt 49, z dnia 13 października 2022 r., C-405/21, *Nova Kreditna Banka Maribor*, pkt 22, z dnia 21 września 2023 r., C-139/22, *mBank (Polski rejestr klauzul niedozwolonych)*, pkt 54 oraz postanowienie Trybunału z dnia 30 maja 2024 r., C-325/23, *Deutsche Bank Polska*, pkt 58-59, 69-71). W ujęciu Trybunału abuzywność postanowienia sugeruje to, że konsumenci nie zostali uprzedzeni o dodatkowej korzyści Banku wynikającej z przeliczeń, jak również to że korzyść ta nie ma żadnego ekwiwalentu (por. postanowienie Trybunału z dnia 18 października 2023 r., C-117/23, *Eurobank Bulgaria*, pkt 48-50, *teza*).

Sąd Najwyższy wypowiadał się także wiele razy co do tego, czy bez dotkniętych abuzywnością tzw. klauzul przeliczeniowych umowa kredytu indeksowanego do waluty obcej może nadal obowiązywać, wskazując, że wyeliminowanie tych klauzul prowadzi także do upadku klauzuli ryzyka walutowego, charakterystycznego dla umowy kredytu indeksowanego do waluty obcej i uzasadniającego powiązanie stawki oprocentowania ze stawką LIBOR, co jest równoznaczne z tak daleko idącym przekształceniem umowy, iż należy ją uznać za umowę o odmiennej istocie i charakterze niż zamierzone przez strony, choćby nadal chodziło tu tylko o inny podtyp czy wariant umowy kredytu. Rzecz bowiem w tym, że bez postanowień określających sposób wyznaczenia kursu miarodajnego dla przeliczenia złotych na franki szwajcarskie i na odwrót (bez uzupełnienia związanej z tym luki), klauzule przewidujące indeksację (ucieleśniające też ryzyko walutowe), w ogóle nie mogą wywrzeć skutku (por. np. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18 i z dnia 25 lipca 2023 r., II CSKP 1487/22). Oznacza to z kolei, że po wyeliminowaniu tego rodzaju klauzul utrzymanie umowy o charakterze zamierzonym przez strony nie jest możliwe (por. np. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18, OSNC-ZD 2021, z. B, poz. 20, z dnia 13 kwietnia 2022 r., II CSKP 15/22, niepubl., z dnia 10 maja 2022 r., II CSKP 285/22 i II CSKP 382/22, niepubl., z dnia 13 maja 2022 r., II CSKP 293/22, niepubl., z dnia 20 maja 2022 r., II CSKP 796/22, niepubl., z dnia 8 listopada 2022 r., II CSKP 1153/22, niepubl., z dnia 26 stycznia 2023 r., II CSKP 722/22, niepubl.,

z dnia 31 stycznia 2023 r., II CSKP 941/22, niepubl., z dnia 20 lutego 2023 r., II CSKP 809/22, niepubl., z dnia 10 marca 2023 r., II CSKP 1017/22, niepubl., z dnia 27 kwietnia 2023 r., II CSKP 1016/22, niepubl., z dnia 25 maja 2023 r., II CSKP 1311/22, niepubl., z dnia 6 czerwca 2023 r., II CSKP 1159/22, niepubl., z dnia 25 lipca 2023 r., II CSKP 1487/22, niepubl., z dnia 28 lipca 2023 r., II CSKP 611/22, niepubl., z dnia 8 listopada 2023 r., II CSKP 1530/22, niepubl., z dnia 21 listopada 2023 r., II CSKP 1675/22 i II CSKP 701/23, niepubl., z dnia 29 listopada 2023 r., II CSKP 1460/22, niepubl. i II CSKP 1753/22, z dnia 19 stycznia 2024 r., II CSKP 874/22, niepubl., z dnia 24 stycznia 2024 r., II CSKP 1496/22, niepubl. oraz z dnia 6 września 2024 r., II CSKP 1644/22, niepubl.). Właśnie dlatego w orzecznictwie Sądu Najwyższego zwraca się uwagę na ścisłe powiązanie klauzuli ryzyka walutowego i klauzuli spreadowej (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 27 listopada 2019 r., II CSK 483/18, OSP 2021, z. 2, poz. 7, z dnia 10 maja 2022 r., II CSKP 285/22, z dnia 13 maja 2022 r., II CSKP 293/22, z dnia 13 maja 2022 r., II CSKP 464/22, niepubl., z dnia 24 czerwca 2022 r., II CSKP 10/22, niepubl., z dnia 28 października 2022 r., II CSKP 902/22 i II CSKP 910/22, niepubl., z dnia 8 listopada 2022 r., II CSKP 1153/22, z dnia 26 stycznia 2023 r., II CSKP 722/22, z dnia 20 lutego 2023 r., II CSKP 809/22, z dnia 8 marca 2023 r., II CSKP 1095/22, z dnia 12 kwietnia 2023 r., II CSKP 1531/22, z dnia 18 kwietnia 2023 r., II CSKP 1511/22, z dnia 25 lipca 2023 r., II CSKP 1487/22, z dnia 29 listopada 2023 r., II CSKP 1460/22 i II CSKP 1753/22 oraz z dnia 6 września 2024 r., II CSKP 1644/22, niepubl.). Jeżeli zaś bez niedozwolonych postanowień umownych umowa nie może obowiązywać, a nie są spełnione przesłanki uzupełnienia luki przez regulację zastępczą i konsument nie wyraził świadomie i swobodnie woli sanowania postanowienia, umowa jest trwale bezskuteczna (nieważna), a podstawą tej nieważności jest art. 58 k.c. (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 16 września 2021 r., I CSKP 166/21, niepubl., z dnia 25 lipca 2023 r., II CSKP 1487/22, niepubl., z dnia 25 października 2023 r., II CSKP 820/23, z dnia 19 stycznia 2024 r., II CSKP 874/22, niepubl. oraz z dnia 6 września 2024 r., II CSKP 1644/22, niepubl.).

Sąd Najwyższy wypowiadał się już również co do niedopuszczalności zastąpienia niedozwolonych postanowień kursowych przez sięgnięcie do art. 69 ust. 3 Prawa bankowego, wykładni oświadczeń woli (art. 65 k.c.) albo art. 358 § 2

k.c. (por. w szczególności wyroki Sądu Najwyższego z dnia 8 listopada 2022 r., II CSKP 1153/22 i z dnia 20 lutego 2023 r., II CSKP 809/22 i tam przywoływane orzecznictwo). Odrzucił też możliwość – sugerowaną w ramach drugiego z zagadnień prawnych sformułowanych w skardze kasacyjnej – odwołania się w celu określenia oprocentowania kredytu utrzymanego jako złotowy do stawki referencyjnej WIBOR (por. zwłaszcza wyrok Sądu Najwyższego z dnia 8 listopada 2022 r., II CSKP 1153/22 i postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 27 kwietnia 2023 r., I CSK 2707/22 i I CSK 3629/22, niepubl., z dnia 2 czerwca 2023 r., I CSK 4115/22 i I CSK 4355/22, niepubl. oraz z dnia 29 listopada 2023 r., II CSKP 1753/22, niepubl.; por. też wyrok Trybunału Sprawiedliwości z dnia 27 kwietnia 2023 r., C-705/21, AxFina Hungary, pkt 41 i 50, gdzie wskazano, że art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, iż stoją one na przeszkodzie temu, by - w sytuacji gdy warunek umowny obciążający konsumenta ryzykiem kursowym powoduje ze względu na swój nieuczciwy charakter nieważność umowy kredytu denominowanego w walucie obcej, lecz spłacanego w walucie krajowej, w której jest ten warunek zawarty - umowa ta zostaje uznana za ważną, a treść zobowiązań konsumenta wynikających z tego warunku umownego została dostosowana poprzez zmianę waluty tej umowy i ustalonej w niej stopy procentowej lub poprzez ustalenie górnej granicy kursu wymiany tej waluty; por. też postanowienie Trybunału z dnia 18 października 2023 r., C-117/23, Eurobank Bulgaria, pkt 72-73, teza).

W orzecznictwie wyjaśniano też już wielokrotnie, że jeżeli bez niedozwolonych postanowień umowa nie może obowiązywać – o czym decyduje ocena obiektywna - sąd może podjąć środki zaradcze zmierzające do utrzymania umowy tylko pod warunkiem (jest to jeden z warunków), iż całkowity upadek umowy naraża konsumenta na „szczególnie niekorzystne konsekwencje”, w świetle okoliczności istniejących w czasie sporu lub możliwych wówczas do przewidzenia (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 8 marca 2023 r., II CSKP 617/22, niepubl.; por. też wyroki Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z dnia 3 października 2019 r., C-260/18, Kamil Dziubak, pkt 51, z dnia 8 września 2022 r., C-80/21, C-81/21 i C-82/21, D.B.P., pkt 67, z dnia 27 kwietnia 2023 r., C-705/21, AxFina Hungary, pkt 41 oraz z dnia 23 listopada 2023 r., C-321/22, Provident Polska, pkt

87), z uwzględnieniem rzeczywistych i bieżących interesów konsumenta i z zastrzeżeniem, że „do celów tej oceny decydująca jest wola wyrażona przez konsumenta w tym względzie” w tym sensie, że jeżeli sąd poinformował konsumenta w sposób obiektywny i wyczerpujący o skutkach prawnych oraz szczególnie szkodliwych skutkach ekonomicznych, jakie może mieć dla niego unieważnienie umowy, sąd ten nie może, po uwzględnieniu jego woli stwierdzenia nieważności umowy, sprzeciwić się zrzeczeniu się przez niego ochrony przyznanej im przez dyrektywę 93/13 (por. wyroki Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z dnia 8 września 2022 r., C-80/21, C-81/21 i C-82/21, D.B.P., pkt 78 w związku z pkt 74-75, z dnia 16 marca 2023 r., C-6/22, M.B.,U.B.,M.B. przeciwko X S.A. (M.B. i in.), pkt 43-45 i teza oraz z dnia 12 października 2023 r., C-645/22, Luminor Bank, pkt 29; postanowienie Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z dnia 18 października 2023 r., C-117/23, Eurobank Bulgaria, pkt 66), a z drugiej strony sąd nie może chronić konsumenta przed upadkiem umowy, jeżeli ocenia, że nie naraża on go na „szczególnie niekorzystne konsekwencje”, choćby konsument domagał się tej ochrony (por. wyrok Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z dnia 12 października 2023 r., C-645/22, Luminor Bank, pkt 38, 40-41).

Argumenty przytoczone przez pozwanego nie przekonują do potrzeby formułowania dodatkowych wypowiedzi w tym względzie. Ponadto opierają się częściowo na założeniu, że tzw. klauzule spreadowe nie określają głównego przedmiotu umowy, co nie uwzględnia, iż zgodnie z dominującym poglądem Sądu Najwyższego klauzule te – stanowiąc część szerszego mechanizmu indeksacji, decydującego ostatecznie o wysokości spłat kredytobiorcy w złotych (i ucieleśniającego ryzyko walutowe), a tym samym o wysokości podstawowego świadczenia konsumenta (bez tych klauzul nie da się dokonać niezbędnych przeliczeń indeksacyjnych) – współokreślają główne świadczenia stron w rozumieniu art. 385¹ § 1 zd. 2 k.c. (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 27 listopada 2019 r., II CSK 483/18, OSP 2021, z. 2, poz. 7, z dnia 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18, z dnia 10 maja 2022 r., II CSKP 285/22, z dnia 13 maja 2022 r., II CSKP 293/22, z dnia 13 maja 2022 r., II CSKP 464/22, niepubl., z dnia 24 czerwca 2022 r., II CSKP 10/22, niepubl., z dnia 28 października 2022 r., II CSKP 902/22 i II CSKP 910/22, niepubl., z dnia 8 listopada 2022 r., II CSKP 1153/22, z dnia 26

stycznia 2023 r., II CSKP 722/22, z dnia 20 lutego 2023 r., II CSKP 809/22, z dnia 8 marca 2023 r., II CSKP 1095/22, z dnia 12 kwietnia 2023 r., II CSKP 1531/22, z dnia 18 kwietnia 2023 r., II CSKP 1511/22, z dnia 25 lipca 2023 r., II CSKP 1487/22, z dnia 29 listopada 2023 r., II CSKP 1460/22 i II CSKP 1753/22 oraz z dnia 6 września 2024 r., II CSKP 1644/22, niepubl.; por. też wyroki Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z dnia 20 września 2018 r., C-51/17, OTP Bank i OTP Faktoring, pkt 39, 50, 68, z dnia 14 marca 2019 r., C-118/17, Dunai, pkt 48, 52 oraz z dnia 10 czerwca 2021 r., C-776/19-C-782/19, BNP Paribas Personal Finance, pkt 56; por. jednak postanowienie Trybunału z dnia 18 października 2023 r., C-117/23, Eurobank Bulgaria, pkt 45).

Skarżący nie wykazał również konieczności ponownego rozważenia kryteriów zastosowania art. 189 k.p.c. w sprawach tzw. kredytów frankowych, co było niezbędne zważywszy, że w orzecznictwie Sądu Najwyższego powszechnie dopuszcza się wystąpienie z żądaniem ustalenia nieistnienia stosunku kredytu ze względu na nieważność umowy kredytu (por. np. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 10 maja 2022 r., II CSKP 163/22, niepubl., z dnia 20 czerwca 2022 r., II CSKP 701/22, niepubl., z dnia 20 marca 2024 r., II CSKP 401/23, niepubl. i z dnia 6 września 2024 r., II CSKP 1644/22, niepubl.; por. też wyrok Trybunału Sprawiedliwości z dnia 23 listopada 2023 r., C-321/22, Provident Polska, pkt 77, gdzie wskazano, że art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13 w związku z zasadą skuteczności stoi on na przeszkodzie przepisom krajowym, zgodnie z ich wykładnią dokonaną w orzecznictwie, które w celu uwzględnienia wytoczonego przez konsumenta powództwa zmierzającego do stwierdzenia bezskuteczności nieuczciwego warunku w umowie zawartej z przedsiębiorcą wymagają dowodu na istnienie interesu prawnego, w sytuacji gdy uznaje się, że taki interes nie istnieje, jeżeli konsumentowi przysługuje powództwo o zwrot nienależnego świadczenia, lub gdy może on powołać się na tę bezskuteczność w ramach obrony przed powództwem wzajemnym w przedmiocie wyegzekwowania wykonania zobowiązania wytoczonym przeciwko niemu przez tego przedsiębiorcę na podstawie tego warunku).

Z kolei wątpliwość dotycząca wykładni art. 496 w związku z art. 497 k.c., sprowadzająca się do odpowiedzi na pytanie, czy w przypadku uznania umowy

kredytu za nieważną, bank może podnieść skuteczny zarzut zatrzymania świadczenia do wartości wypłaconego kapitału kredytu, w szczególności w świetle rozbieżności co do możliwości skorzystania z prawa zatrzymania w przypadku świadczeń jednorodzących, pomija, że *in casu* przyczyną nieuwzględnienia zarzutu zatrzymania nie było stanowisko, iż zarzut taki w ogóle nie może być wykorzystywany w przypadku nieważności umowy kredytu, lecz ocena Sądu odwoławczego, że w okolicznościach sprawy uwzględnienie tego zarzutu stanowiłoby nadużycie prawa (art. 5 k.c.). W podstawach zaś skargi kasacyjnej – wyznaczających granicę jej rozpoznania (por. art. 398¹³ § 1 k.p.c.) – skarżący nie zarzucił naruszenia art. 5 k.c., co oznacza, że jego wątpliwość wykładnicza nie ma znaczenia dla rozstrzygnięcia sprawy, gdyż nawet w razie przychylenia się do proponowanej przezeń interpretacji Sąd Najwyższy nie miałby możliwości uchylecia na tej podstawie wyroku Sądu Apelacyjnego.

Z tych względów, na podstawie art. 398⁹ § 2 k.p.c., Sąd Najwyższy postanowił, jak w sentencji.

[P.L.]

[a.ł.]